

עדות בדבר איסור וכבוד הבריות

א. תוספות | מסכת שבועות דף ל עמוד ב

אבל איסורא אין חכמה - בסנהדרין פרק כהן גדול (דף יח): דפריך גבי כ"ג מעיד מוהתעלמת לא מצי לשנויי הא דמעיד היינו באיסורא דא"כ אפי' מלך נמי דגבי איסורא לא אמרן שתהא אימתו עליך משום דאין חכמה כו' מיהו תימה דהכא שב ואל תעשה הוא ובפרק מי שמתו בברכות (דף יט): מוכח דשרי אפי' באיסור דפריך גבי המוצא כלאים בבגדו פושטו אפי' בשוק מהולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו שמטמא למת מצוה משום בזיון המת ומשני שב ואל תעשה שאני וי"ל דהתם גנאי גדול הוא למת מצוה שאין לו קוברים לכך שב ואל תעשה שרי תדע דבקרובים לא דחי כבוד דידיהו פסח ומילה וכן לפשוט כלאים בשוק גנאי גדול כגנאי מת מצוה להכי פריך מינה אבל הכא גבי עדות ליכא גנאי כל כך ולא שרי באיסורא אפי' בשב ואל תעשה ודמי ליה גנאי דמצא שק או קופה והתם נמי דפריך ממצא שק וקופה מכ"ש פריך וה"מ לשנויי שב ואל תעשה כדמשני בתר הכי אלא דשפיר משני שאני ממון דאיתיהב למחילה או שמא אכתי לא אסיק אדעתיה האי שנויא ועי"ל דכשעושין איסור על ידו לא מיקרי שב ואל תעשה והכא כדפירש בקונטרס כגון שבאה אשה לפני חכם להתירה לינשא ותלמיד זה יודע שבעלה חי ובממונא שרי אפי' מוציאין ממון על ידו מבעליו שלא כדין ומצא שק או קופה דמייתי ראייה מיניה כגון שרוצה אחר ליטלו והשתא נמי ניחא הא דאיצטריך לשנויי התם שאני ממונא דאיתיהב למחילה [וע"ע תוס' ב"מ ל: ד"ה אלא].

ב. סנהדרין דף יח עמוד ב

מעיד ומעידין אותו. מעיד? והתניא: והתעלמת - פעמים שאתה מתעלם, ופעמים שאי אתה מתעלם. הא כיצד? כהן והוא בבית הקברות, זקן ואינה לפי כבודו, או שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חברו - לכך נאמר והתעלמת! - אמר רב יוסף: מעיד למלך. - והתנן: לא דן ולא דנין אותו, לא מעיד ולא מעידין אותו! - אלא אמר רבי זירא: מעיד לבן מלך. - בן מלך הדיוט הוא! - אלא: מעיד בפני המלך. - והא אין מושיבין מלך בסנהדרין! - משום יקרא דכהן גדול אתא ויתיב, מקבלי ניהלי לסהדותיה, קאי הוא ואזיל ומעינינא ליה אבן בדיניה.

תוספות

מעיד והא תניא והתעלמת וכו' - ואם תאמר ולוקמה בעדות החדש דודאי כהן גדול מעיד דבמידי דאיסורא אין חכמה ואין תבונה לנגד ה' כדאמר גבי צורבא מרבנן פרק שבועת העדות (דף ל): והא דאמרין דדוחין (עשה) בשביל כבוד הבריות הני מילי ממונא אבל במידי דאיסורא לא כדפרישי' וי"ל דמעיד משמע לכל דבר בין באיסורא בין בממונא דומיא דמלך לא מעיד דמיירי (אפי') בממונא דאי באיסורא אין חכמה וכו'.

ג. רמב"ם | הלכות עדות פרק א

[הלכה ב] היה העד חכם גדול והיה בבית דין פחות ממנו בחכמה, הואיל ואין כבודו שילך לפניו עשה של כבוד תורה עדיף ויש לו להמנע, במה דברים אמורים בעדות ממון, אבל בעדות שמפריש בה מן האיסור וכן בעדות נפשות או מכות הולך ומעיד שנאמר אין חכמה ואין תבונה לנגד ה', כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב.

[הלכה ג] כהן גדול אינו חייב להעיד אלא עדות שהיא למלך ישראל בלבד הולך לבית דין הגדול ומעיד בה אבל בשאר העדויות פטור.

ד. כסף משנה | הלכות מלכים פרק ג הלכה ז

ואני מסתפק אם מה שאינו מעיד הוא דוקא כשאנו עדות שמפריש בה מן האיסור או בעדות נפשות וכדאמרין גבי צורבא מרבנן או אפילו בהני ומדברי רבינו פ"א מהלכות עדות משמע דבכ"ג לא שני לן בין עדות ממון לשאר עדות דבכולהו אינו מעיד בשאינו למלך וכמ"ש שם וא"כ כ"ש למלך:

ה. לחם משנה | הלכות עדות פרק א הלכה ג

עוד כתב הכ"מ דמדרינו לא חילק כאן משמע דאית ליה דאפי' במילתא דאיסורא אין כהן גדול מעיד. וקצת היה נראה להביא סיוע לדבריו דאי איתא דבמילתא דאיסורא כהן גדול מעיד מאי פריך בגמ' דהיכי מעיד מההיא דוהתעלמת לוקמה במילתא דאיסורא וכבר הקשו התוספות שם כן ותירצו הקושיא דמשמע ליה דמתני' בכל גוונא איירי ולפי סברתם במילתא דאיסורא אפילו מלך צריך להעיד וכ"ש כהן גדול ורבינו אינו סובר כן אלא דאפי' במילתא דאיסורא אינו מעיד ועם זה תירץ הקושיא. וכן גבי מלך סובר כן וכדכתב הרב בכ"מ עצמו בפ"ג מהלכות מלכים עיין שם. כך היו נראין הדברים לכאורה אבל אי אפשר לומר כן משום הא דאמרין בפרק מי שמתו המוצא כלאים בבגדו פושטן אפילו בשוק והקשו שם מברייתא דוהתעלמת ותירצו איסורא מממונא לא ילפינן ורבינו פסקה לההיא דכלאים בסוף הלכות כלאים א"כ נראה דלפי זה לא נאמרה ברייתא דוהתעלמת אלא גבי ממונא דוקא וכן כתב שם הרב בהלכות כלאים בהדיא וא"כ כיון דהא דאין כהן גדול מעיד הוי מקרא דוהתעלמת וכדקשו בפרק כהן גדול מעיד והתניא והתעלמת וכו' א"כ ודאי דגבי איסורא מעיד והכתוב לא דבר אלא בממון כדפרישנא לכך נראה עכ"פ דרבינו סובר דבמילתא דאיסורא אפי' מלך וכהן גדול מעיד וסמך על מ"ש כ"מ שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב דמשמע דבמילתא דאיסורא כל אדם צריך להעיד אפי' מלך ואף על גב דקי"ל דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול מ"מ לגבי איסורא כבודו הוי לאפרושי מאיסורא.

ו. ברכות דף יט-כ.

אמר רב יהודה אמר רב: המוצא כלאים בבגדו פושטן אפילו בשוק, מאי טעמא - אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' - כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב. וכו'

תא שמע: והתעלמת מהם - פעמים שאתה מתעלם מהם ופעמים שאין אתה מתעלם מהם; הא כיצד? אם היה כהן והוא בבית הקברות, או היה זקן ואינה לפי כבודו, או שהיתה מלאכתו מרובה משל חברו, לכך נאמר: והתעלמת. אמאי? לימא: אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'! שאני התם, דכתיב: והתעלמת מהם. וליגמר מינה! - איסורא מממונא לא ילפינן.

תא שמע: ולאחתו מה תלמוד לומר? הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת, יכול יחזור ויטמא - אמרת לא יטמא. יכול כשם שאינו מטמא להם כך אינו מטמא למת מצוה, תלמוד לומר:

ולאחותו - לאחותו הוא דאינו מטמא, אבל מטמא הוא למת מצוה, אמאי? לימא: אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. - שאני התם, דכתיב ולאחותו - וליגמר מינה! - שב ואל תעשה שאני.

רש"י

שב ואל תעשה שאני - דברים רבים התירו לעקור דבר תורה מפני סייג ומפני כבוד הבריות, היכא דאינו עוקר דבר במעשה ידי, אלא יושב במקומו, ודבר תורה נעקר מאליו, כגון תקיעת שופר ולולב בשבת, וסדין בציצית, ודכוותיהו טובא ביבמות (דף צ', ב'), אבל מעקר בידים - לא, והלובש כלאים עוקרו במעשה ממש, שהוא לובשו, וטומאת גופיה שהותרה לכהן ולנזיר ליטמא למת מצוה, דקא מעקר בידים מפני כבוד הבריות דלאו שב ואל תעשה הוא, היינו טעמא דלא גמרינן מיניה - דהתם לאו כבוד הבריות הוא דדחי לא תעשה דידה, דמעיקרא כשנכתב לא תעשה דטומאה - לא על מת מצוה נכתב, כשם שלא נכתב על הקרובים, אבל השבת אבדה ופסח - לכל ישראל נאמר, ואצל כבוד הבריות נתנו לדחות, על כרחך היינו דדחייתן אינה בידים אלא בישיבתו תדחה המצוה, אבל כלאים דבמעשה ידיו ידחה - הזהיר באזהרתו.

ז. שיטה מקובצת | מסכת ברכות דף יט עמוד ב

ומשני שב ואל תעשה שאני. פירוש כשאנו עושה פסחו או כשאנו מל את בנו אינו עושה שום דבר אלא שיושב ובטל מן המצוה והמצוה מתבטלת מאליה. אבל הכא לגבי כלאים כל זמן שלובש אותו הוא עוקר הלאו בידים ואין עוברין על לא תעשה משום כבוד הבריות.

ח. רמב"ם | הלכות כלאים פרק י

[הלכה כט] הרואה כלאים של תורה על חבירו אפילו היה מהלך בשוק קופץ לו וקורעו עליו מיד, ואפילו היה רבו שלמדו חכמה, שאין כבוד הבריות דוחה איסור לא תעשה המפורש בתורה, ולמה נדחה בהשב אבדה מפני שהוא לאו של ממון, ולמה נדחה בטומאת מת הואיל ופרט הכתוב ולאחותו, מפי השמועה למדו לאחותו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה, אבל דבר שאיסורו מדבריהם הרי הוא נדחה מפני כבוד הבריות בכל מקום, ואף על פי שכתוב בתורה לא תסור מן הדבר הרי לאו זה נדחה מפני כבוד הבריות, לפיכך אם היה עליו שעטנז של דבריהם אינו קורעו עליו בשוק ואינו פושטו בשוק עד שמגיע לביתו ואם היה של תורה פושטו מיד.

ט. רא"ש | מסכת נדה הלכות כלאי בגדים סימן ו

ודאי המוצא כלאים בבגדו אין חכמה ואין תבונה לנגד השם וצריך לפושטו אפילו בשוק אבל אם אדם רואה כלאים בבגדי חבירו והלובש כלאים אינו יודע אין לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו דמשום כבוד הבריות ישתוק ולא יפרישו משוגג.

י. תוספות | מסכת בבא מציעא דף ל עמוד ב

אלא לזקן ואינו לפי כבודו - וא"ת תיפוק ליה מולאחותו דכבוד הבריות דוחה מילת בנו ושחיטת פסחו וי"ל כבוד הבריות דמת מצוה חמיר טפי שמוטל בבזיון פן יסריח או יאכלוהו כלבים אף על גב דבפ' מי שמתו (ברכות דף כ. ושם ד"ה שב) מוכח דאי הוה כלאים שב ואל תעשה היה נדחה מפני כבוד הבריות היינו משום דערום הוי גנות ובזיון גדול כדאמר (יבמות דף סג:) אין לך משוקץ יותר מאותו שהוא מהלך ערום ומהכא לא ידעי' דדחי אלא ממונא אבל איסורא כמו פסח ומילה וגם כרת לא [וע' תוס' שבועות ל: ד"ה אבל].

יא. שו"ע או"ח | הלכות פסח סימן תמד

[סעיף ז] ההולך ביום ארבעה עשר לדבר מצוה, כגון למול את בנו או לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו, ונזכר שיש לו חמץ בביתו, אם יכול לחזור לביתו ולבער ולחזור למצותו, יחזור ויבער; ואם לאו, יבטלנו בלבד.

מגן אברהם

(יא) יבטלנו בלבד. דבמקום מצוה אוקמוה אדאוריית' ומשמע דאם הוא מתחלת שעה ו' ולמעלה דאינו ברשותו לבטל יחזור מיד וכ"מ ברמב"ם משום דהאי עשה והאי עש' ועשה דתשביתו חמיר טפי שכל שעתא עובר עליו משא"כ במילה ואינך ומ"מ נ"ל דמת מצוה עדיף מהשבתת חמץ דהא דחי אפי' פסח שיש בו כרת ועסי' תרפ"ז איז' נקרא מ"מ, ונ"ל דאפי' יש חמץ בביתו בפסח שעובר בלאו אפי"ה מ"מ עדיף כדאי' פ"ג דברכות דשב ואל תעשה עדיף:

יב. רמב"ם | הלכות גזלה ואבדה פרק יא

[הלכה יג] מצא שק או קופה אם היה חכם או זקן מכובד שאין דרכו ליטול כלים אלו בידו אינו חייב להטפל בהן ואומד את דעתו אילו היו שלו אם היה מחזירן לעצמו כך חייב להחזיר של חבירו ואם לא היה מוחל על כבודו אפילו היו שלו כך בשל חבירו אינו חייב להחזיר. היה דרכו להחזיר כלים כאלו בשדה ואין דרכו להחזירן בעיר ומצאן בעיר אינו חייב להחזיר מצאן בשדה חייב להחזירן עד שיגיעו לרשות הבעלים ואף על פי שהרי נכנס בהן לעיר ואין דרכו בכך.

יג. רא"ש | מסכת בבא מציעא פרק ב סימן כא

איבעיא להו דרכו להחזיר בשדה ואין דרכו להחזיר בעיר מאי מי אמרינן השבה מעליא בעינן וכיון דאין דרכו להחזיר בעיר לא מיחייב. או דלמא בשדה מיהא מיחייב וכיון דאיחייב איחייב תיקו. וראיתי גדולים שפסקו כיון דלא איפשיטא אזלינן לחומרא ומיחייב להחזיר בשדה וכיון דאיחייב איחייב אף בעיר. ויראה לי כיון שפטרה תורה את הזקן שאין לו לזלזל בכבודו איסור הוא לגבי דידיה שמזלזל לכבוד תורה במקום שאין חייב. ומשום ספק ממון חבירו אם הוא מחויב בו לא יזלזל בספק איסור. והחכם שבא לעשות לפניו משורת הדין יותר מממונו ויעשה כמו שעשה רבי ישמעאל ב"ר יוסי. אבל אין לו רשות לזלזל בכבודו.

יד. חידושי הריטב"א | מסכת שבועות דף ל עמוד ב

אף אנן נמי תנינא מצא שק או קופה וכו'. ושמעינן מהכא דזקן ואינו לפי כבודו האמור גבי השבת אבידה היינו צורבא מרבנן ומשום כבוד תורתו, ולא באיניש דעלמא משום כבוד עושרו, דעשה של מצוה עדיף, או שיתן מי שיעשה במקומו, דהכא לגבי סהדותא לא אמרו לא ליזיל אלא לצורבא מרבנן.

טו. שיטה מקובצת | מסכת בבא מציעא דף ל עמוד א

זקן ואינה לפי כבודו. פירש רבינו זקן בחכמתו ואינה לפי כבודו מפני חכמתו ומשום כבוד תורתו דחי לה. אבל זקן או נכבד דעלמא לא חשיב אינה לפי כבודו אלא או יטפל בה או יתן דמיה. הריטב"א. אקרא למאי אתא איילמא לכהן והיא בבית הקברות פשיטא האי עשה והאי עשה ולא תעשה וכו'. הקשו בתוספות דהאי לאו שאינו שוה בכל הוא ולייתי עשה וידחה לא תעשה ועשה שאינו שוה בכל. ויש מפרשים דעשה דהשבה נמי לא עדיף מיניה דאיהו נמי אינו שוה בכל דאינו נוהג בזקן ואינו לפי כבודו ולא בנשים משום דכל כבודה בת מלך פנימה. ולא מילתא היא דבין בזקן ובין בנשים נוהג שכל דבר שבשלו דרכו ליטול בשל חברו חייב להחזיר. הרא"ש: